

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

OPEC, İnan ve ABD Arasında: Küresel Enerji Piyasası Yeniden Mi Şekillenecek?

Siyasetin enerjiyle, ekonominin ise ulusal güvenlikle i içe geçtiği bir dünyada, petrol artık sadece stratejik bir meta değil, aksine uluslararası ilişkilerde en önemli nüfuz araçlarından biri haline gelmiştir. OPEC rgtnn (Petrol İhraç Eden lkeler rgt) kurulmasından bu yana, petrol tedariklerinin kontrol edilmesi dünya düzeninde en önemli g unsurlarından biri olmaya devam etmektedir. Ancak hızlı jeopolitik dönüşümler, Orta Doğu'daki tırmanan gerilimler ve geleneksel sistemin dışında yeni üreticilerin ortaya çıkması, bugün şu temel bir soruyu gündeme getirmektedir: Dünya, OPEC'in piyasayı kontrol etme gücünün gerilediği, petrol fiyatlarının örgütün kararlarıyla daha az bağlantılı hale geldiği ve piyasa glerine ve uluslararası çatışmalara daha fazla boyun eğdiği bir aşamaya doğru mu ilerliyor?

OPEC: Egemenliğin Korunmasından Dönüşen Piyasayı Yönetmeye

Petrol İhraç Eden lkeler rgt (OPEC), 14 Eylül 1960 tarihinde Bağdat'ta Suudi Arabistan, İnan, Irak, Kuveyt ve Venezuela'nın girişimiyle kurulmuştur. Örgütün açıklanan temel hedefi, kaynakların sahibi olan ülkelere danışmadan fiyatları ve üretimi kontrol eden büyük şirketlerin hegemonyasına karşı petrol zenginliği üzerindeki egemenliği yeniden tesis etmektir.

Bugün ise bu gerçeklik, sadece tarihsel bir hafızadan ibarettir. Zira rgt, yabancı tekelleşmeye karşı mücadele eden savunmacı bir blok olmaktan çıkıp, son derece karmaşık küresel bir piyasadaki dengeleri yönetmeye çalışan merkezi bir aktöre dönüşmüştür. ye lkeler petrol kaynaklarını millileştirmesinin ardından, örgütün karşı koymak için kurulduğu geleneksel rakip ortadan kalkmış; bunun yerine en önemlisi kaya petrol patlaması ve örgüt dışındaki üreticilerin rolünün büyümesi gibi yeni zorluklar ortaya çıkmıştır.

İşte bundan dolayı başta Rusya olmak üzere OPEC dışındaki büyük üreticileri bünyesine katan OPEC+ ittifakı kurulmuş olup bu da OPEC'in, daha önce olduğu gibi küresel piyasayı tek başına yönlendirmeye muktedir olamadığının zımnen kabul edilmesi anlamına gelmektedir.

Ayrıca petrol söylemi de dikkat çekici bir şekilde değişmiştir; zira daha önce odak noktası adil fiyatın sağlanması ve üreticilerin sömürüden koruması iken, artık resmi slogan piyasa istikrarı haline gelmiştir. Bundan daha da önemlisi OPEC bugün, kuruluşu sırasında gündemde olmayan varoluşsal bir zorlukla karşı karşıyadır; bu zorluk ise temiz enerjiye geçiş yönündeki baskıları ve küresel petrol talebinin zirveye ulaşacağına dair giderek artan söylemleri temsil etmektedir; bu da rgt, sadece üyelerinin egemenliğini değil, kendi endüstrisinin geleceğini de savunmak zorunda kaldığı bir konuma itmiştir.

Böylece OPEC, yabancı şirketler karşısında üreticilerin çıkarlarını korumaya çalışan basit bir varlıktan, 1960 yılındaki Bağdat ruhundan köklü bir şekilde farklılık gösteren bir sahnede, dahili olarak çatışmaların yaşandığı, harici olarak ise ekonomi, siyaset ve evre gleriyle müzakerelerin yapıldığı karmaşık bir örgüte dönüşmüştür.

OPEC: Bir savunma aracından etkili bir güce

On yılların geçmesiyle birlikte OPEC, üretim seviyelerini kontrol etmek yoluyla petrol fiyatlarını etkileyebilen ana bir aktöre dönüşmüştür. Peş peşe yaşanan petrol krizleri, büyük üreticiler arasındaki koordinasyonun, onlara dünya ekonomisi üzerinde büyük bir etki gücü sağladığını kanıtlamıştır; bu da örgütü, başta ABD olmak üzere büyük sanayi güçlerinin sürekli ilgi ve gözetim alanı haline getirmiştir.

Ancak son yıllarda bazı ülkelerin OPEC'ten ayrılması, örgütün geleceği ve geleneksel rolünü sürdürme kapasitesi hakkında giderek artan soruları tetiklemiştir.

OPEC'in zayıflaması, ABD'nin çıkarlarına mı hizmet ediyor?

Stratejik açıdan bakıldığında ABD, petrol gibi hayati emtia tedariklerini kontrol etme gücüne sahip herhangi bir bloğa sıcak bakmamaktadır. Üreticilerin üretim politikalarını koordine etme gücü ne kadar artarsa, fiyatların yükselme olasılıkları da bir o kadar artmakta olup bu da ABD ve Batı ülkelerindeki enflasyon ve ekonomik büyüme oranlarına doğrudan yansımaktadır.

Buradan hareketle bazı ülkelerin OPEC'ten çıkması veya üretim politikalarına ilişkin ortak taahhüdün gerilemesi, üreticiler arasındaki rekabetin artmasına yol açabilir ve bu da herhangi bir tarafın uzun süre boyunca yüksek fiyatları dayatma gücünü sınırlayabilir.

Bununla birlikte Amerika, petrol fiyatlarının keskin bir şekilde çökmesini istemiyor; çünkü Amerika da kaya petrolü devrimi sayesinde dünyanın en büyük üreticilerinden biri haline gelmiştir. Bu nedenle çıkarları, sadece düşük fiyatlar peşinde koştuktan daha karmaşık gibi görünmektedir; yani pratikte yerli üreticilerine zarar vermeden piyasaların istikrarını koruyacak bir denge sağlamaya çalışmaktadır.

İran ve enerji güvenliği ikilemi

İran, küresel enerji dengesinde etkili olan en önemli değişkenlerden biri olmaya devam etmektedir. Zira coğrafi konumu ona, dünyanın en önemli petrol ticaret arterlerinden birini temsil eden Hürmüz Boğazı aracılığıyla deniz seyrüseferinin güvenliği üzerinde olağanüstü bir etki gücü sağlamaktadır.

Bu nedenle piyasalar, İran ile yaşanabilecek herhangi bir askeri gerginliğe sadece siyasi bir olay olarak değil, aksine küresel enerji arzının istikrarına yönelik doğrudan bir tehdit olarak da bakacaktır.

Dolayısıyla gerçek tehlike, bizzat savaşın patlak vermesinde değil, aksine uluslararası pazarlara petrol ve gaz akışının kesintiye uğrama olasılığında yatmaktadır; bu da fiyatların kısa sürede rekor seviyelere çıkmasına neden olabilir.

İşte buradan hareketle, büyük güçlerin bölgedeki herhangi bir geniş çaplı çatışmaya karşı sergiledikleri temkinli yön anlaşılabilir; zira enerji piyasalarındaki bozulmanın maliyeti, beklenen siyasi veya askeri kazanımların çok ötesine geçebilir.

Bağımsız devletler fiyat artışlarını dizginleyebilir mi?

Bazı gözlemciler, bazı ülkelerin OPEC'ten ayrılmasının, krizler karşısında piyasaya daha fazla esneklik kazandırabileceğini varsaymaktadır; zira bu ülkeler, arzda bir eksiklik meydana geldiğinde üretimlerini artırabilirler.

Bu varsayım bir ölçüde doğruluk taşımaktadır ancak mutlak değildir. Çünkü üretimin artırılması, işletmeye hazır yedek üretim kapasitelerinin bulunmasını gerektirdiği gibi limanların, nakliye hatlarının ve deniz koridorlarının askeri tehditlerden uzak kalmasını da gerektirmektedir.

Üretim bölgelerinin veya ana deniz geçitlerinin, geniş çaplı aksaklıklara maruz kalması durumunda, özellikle krizin aynı anda birden fazla üretici ülkeyi kapsamaması halinde diğer üreticilerin bu açığı telafi etme kapasitesi sınırlı olabilir.

İran müzakerelerinden OPEC'in pençesinin gerilemesine: Küresel enerji haritası yeniden mi çiziliyor?

Bakışların ABD ile İran arasında yeniden başlayan müzakerelere çevrildiği bir zamanda, görünen o ki daha az gürültülü ancak daha az önemli olmayan dönüşümler söz konusudur; bu da OPEC içindeki disiplinin gerilemesini ve bazı üreticilerin daha bağımsız petrol politikaları izleme arzusunun artmasını temsil etmektedir.

Bu iki yol ilk bakışta birbirinden ayrı gibi görünebilir; ancak sahne daha derinlemesine okunduğunda, bu ikisinin küresel enerji piyasasını yeniden şekillendirmek için daha geniş sürecin bir parçası olabileceği ortaya çıkmaktadır.

İran ile çıkacak topyekûn bir savaş, sadece bölgesel bir çatışma anlamına gelmemekte; aksine bununla birlikte Hürmüz Boğazi'ndeki deniz trafiğini tehdit etme ve küresel petrol ve gaz ihracatının önemli bir kısmını aksatma olasılığını da taşımaktadır. Kırılgan bir ekonomik ortamda bu, enerji fiyatlarında keskin sıçramalara yol açabilir ve bunun da dünyanın çeşitli bölgelerinde enflasyon, büyüme ve mali istikrar üzerinde olumsuz yansıması olabilir.

Buna karşılık İran ile yürütülen müzakereler yalnızca nükleer dosya veya güvenlik meseleleriyle bağlantılı değil; aksine enerji piyasasının istikrarının korunmasıyla da bağlantılıdır. Zira küresel piyasalara geri dönen her bir varil ek petrol, arzın artmasında ve fiyatlardaki keskin yükseliş risklerinin azaltılmasında yardımcı bir faktörü temsil etmektedir.

Aynı zamanda petrol piyasası, geleneksel çerçevenin dışında daha fazla esnekliğe doğru bir eğilim ve büyümeye sahne olmaktadır. Bazı ülkelerin OPEC'ten çekilmesi ya da üretim kotalarına olan katı bağlılıklarının gerilemesi, piyasalara krizlere daha iyi tepki verme gücü vermektedir. Jeopolitik gerginlikler veya tedariklerdeki aksaklıklar sonucunda fiyatlar yükselirse, toplu kısıtlamalara tabi olmayan ülkeler ek kazançlar gerçekleştirmek için üretimlerini artıracırlar; bu da fiyatların yatışmasına ve dünya ekonomisini tehdit edecek seviyelere ulaşmasının önlenmesine yardımcı olacaktır.

Bu nedenle bazı analistler dünyanın; fiyatların esas olarak OPEC kararlarından etkilendiği bir aşamadan, jeopolitiğin, üreticiler arası rekabetin, hükümet müdahalelerinin ve büyük tüketicilerin çıkarlarının iç içe geçtiği çok daha karmaşık bir aşamaya doğru kademeli olarak evrildiğini düşünmektedir.

OPEC, enerji piyasasında hâlâ büyük bir ağırlığa sahip olsa da son gelişmeler, fiyatların seyrini tek başına kontrol etme gücünün, artık önceki on yıllarda olduğu gibi olmadığına işaret etmektedir. İran ile yürütülen müzakereler, örgüt dışındaki petrol üretiminin genişlemesi ve üreticiler arasındaki rekabetin tırmanması, evet tüm bunlar, çok daha çoğulcu ve tek bir karar merkezine daha az boyun eğen bir piyasaya doğru sevk eden faktörlerdir.

Buna göre bugün yaşananlar, sadece İran krizini kontrol altına alma ya da petrol piyasasındaki geçici dengesizliği çözme girişimi olmayabilir; aksine belki de şokları daha güçlü absorbe edebilen bir küresel enerji sistemi kurmayı amaçlayan daha derin dönüşümün bir parçasını temsil edebilir.

Borçlar ve enerji arasında küresel ekonomi

Bu gelişmeler, dünya ekonomisinin eşi benzeri görülmemiş zorluklarla karşı karşıya olduğu bir zamanda gerçekleşmektedir. Zira birçok büyük ekonomide hükümet, şirket ve aile borçları tarihi seviyelere ulaşırken, piyasalar ise büyümede yavaşlamanın, üretime yönelik yatırım oranlarındaki gerilemenin ve borçlanma maliyetlerindeki yükselmenin acısını çekmektedir.

Bu tür koşullarda, petrol fiyatlarındaki herhangi bir keskin artış, enflasyonu artırmak, satın alma gücünü azaltmak ve üretim ile nakliye maliyetlerini yükseltmek yoluyla ekonomik krizi daha da şiddetlendiren bir faktöre dönüşebilir.

Bu nedenle hükümetler ve merkez bankaları, büyük bir enerji şokunun küresel ekonomik yavaşlamayla aynı zamana denk gelmesinden korkuyorlar; çünkü bu iki faktörün bir araya gelmesi, birçok ekonomiyi kısa vadede içinden çıkılması zor olan derin bir durgunluğa sürükleyebilir.

Yeni bir küresel enerji sistemine doğru mu?

Mevcut gelişmeler, dünyanın soğuk savaşın sona ermesinden bu yana hakim olan ekonomik sistemin bazı özelliklerinin gerilediği bir geçiş aşamasına girdiğine işaret etmektedir. Zira küreselleşme giderek artan baskılarla karşı karşıya kalmakta, korumacı politikalar yeniden güçlenmekte ve stratejik kaynaklar üzerindeki rekabet giderek artmaktadır; bu arada büyük ülkeler tedarik zincirlerini yeniden yapılandırmaya ve jeopolitik rakiplere olan bağımlılıklarını azaltmaya yönelmektedir.

Bu bağlamda enerji piyasaları, ekonomik değerlendirmelerin güvenlik ve askeri hesaplarla eşi benzeri görülmemiş bir şekilde iç içe geçtiği daha dalgalı bir aşamaya giriyor gibi görünmektedir.

Dünya petrol piyasasının geleceği, sadece OPEC'in kararlarıyla ya da üretici ülkelerin günlük üretim hacmiyle belirlenmeyecek; aksine uluslararası sistemin tanık olduğu tüm dönüşümlerden de etkilenecektir. ABD ile İran arasındaki ilişkiler, OPEC'in geleceği, korumacı eğilimlerin büyümesi ve küresel borçların şişmesi; evet tüm bunlar birbiriyle etkileşime girerek önümüzdeki aşamanın özelliklerini şekillendiren unsurlardır.

Geriye şu en önemli soru kalmıştır: Küresel ekonomi; eğer hızlanan ekonomik yavaşlama ve giderek artan jeopolitik istikrarsızlıklarla aynı zamana denk gelirse, yeni bir enerji şokunu kaldırabilecek bir güce sahip midir? Önümüzdeki yıllarda dünyanın karşı karşıya kalabileceği gerçek meydan okuma işte budur.

Hizb-ut Tahrir Merkezi Medya Ofisi İçin Yazan

Nebil Abdulkerim